

Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Să nu lăsăm pe nimeni în urmă la punerea în aplicare a Agendei 2030 pentru dezvoltare durabilă”

(aviz din proprie inițiativă)

(2020/C 47/05)

Raportor: **Peter SCHMIDT**

Coraportor: **Lutz RIBBE**

Decizia Adunării Plenare	21.2.2019
Temei juridic	Articolul 32 alineatul (2) din Regulamentul de procedură Aviz din proprie inițiativă
Secțiunile competente	Secțiunea pentru agricultură, dezvoltare rurală și protecția mediului Secțiunea pentru ocuparea forței de muncă, afaceri sociale și cetățenie
Data adoptării în sesiunea plenară	31.10.2019
Sesiunea plenară nr.	547
Rezultatul votului (voturi pentru/voturi împotriva/abțineri)	159/21/16

1. Concluzii și recomandări

1.1. Obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD) ale ONU deschid calea către un viitor mai bun și mai durabil pentru toți. În centrul obiectivelor de dezvoltare durabilă se află angajamentul de a garanta că, în tranziția către o cale durabilă și rezilientă, „nimeni nu este lăsat în urmă, fiind ajutați în primul rând cei mai defavorizați” și că orice obiectiv va fi considerat îndeplinit numai dacă a fost îndeplinit pentru toți.

1.2. CESE consideră că îngrijorările sociale ar trebui să fie abordate în deplină sinergie cu cele legate de mediu și economice. Punerea în aplicare a ODD în UE necesită unificarea dimensiunii sociale a durabilității cu dimensiunile sale economică și de mediu, determinând o schimbare sistemică și depășind gândirea compartimentată care predomină în strategiile actuale ale UE. Definirea măsurilor și a politicilor prin prisma multidimensională a Agendei 2030 are o valoare incontestabilă. Fără îndoială, abordarea chestiunii sociale va fi esențială în punerea în aplicare a acestei agende.

1.3. Comparativ cu dimensiunea de mediu sau cu cea economică, atât aspectele sociale, cât și coeziunea regională au fost considerate până acum mai degrabă domenii de politică separate decât parte integrantă reală a politicii în materie de durabilitate. Ceea ce definește dimensiunea socială într-o politică cuprinzătoare în materie de durabilitate nu este numai faptul că dezvoltă și mai mult politicile sociale tradiționale (precum prestații de asigurări sociale mai bune), ci și faptul că ea contribuie mai mult la justiție și la participarea la economie – în beneficiul persoanelor și al regiunilor.

1.4. Tranziția către o economie durabilă, neutră din punct de vedere al emisiilor de dioxid de carbon și eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor necesită schimbări fundamentale în societatea și în economia noastră. Aceste schimbări vor implica oportunități, dar și riscuri. „A nu lăsa pe nimeni în urmă” înseamnă că toți membrii societății și în special cei care sunt mult mai în urmă primesc o șansă reală de a valorifica oportunitățile și sunt bine pregătiți pentru a face față riscurilor. Acest lucru necesită o politică activă. În acest context, trebuie să se țină seama în special de grupurile cele mai vulnerabile din societate, precum și de regiunile și de teritoriile cele mai defavorizate.

1.5. „A nu lăsa pe nimeni în urmă” implică în special recapacitarea unui număr cât mai mare posibil de persoane pentru a juca un rol pozitiv ca cetățeni activi, maximizarea accesului la investiții, precum și stiluri de viață noi, modele de consum noi și tehnologie durabilă nouă pentru toate persoanele, grupurile și regiunile în procesul de tranziție. Tranziția către durabilitate nu poate și nu trebuie să fie impusă „de sus”; aceasta va avea succes numai dacă se bazează pe sprijinul larg și pe participarea activă a tuturor.

1.6. Pentru a pune în aplicare ODD și a nu lăsa pe nimeni în urmă, CESE invită Comisia Europeană, Parlamentul, Consiliul și statele membre:

- să elaboreze un **pact ecologic și social european** ca parte dintr-o „**Strategie de dezvoltare durabilă a UE până în 2050**” cuprinzătoare, care să vizeze cu adevărat eliminarea abuzului de resurse naturale și al cărei obiectiv central să creșterea bunăstării cetățenilor. CESE este mulțumit de faptul că noua Comisie intenționează să lanseze un pact ecologic european; totuși, CESE insistă asupra includerii dimensiunilor sociale;
- să realizeze o evaluare sistematică a potențialelor **efecte secundare negative/pozitive ale tranziției asupra populației Europene (în special asupra grupurilor sărace și vulnerabile) și a regiunilor aflate într-o situație precară din punct de vedere structural** și să înțeleagă mai bine **vectorii intergeneraționali ai durabilității și ai inegalității**;
- să instituie **structurile de guvernanță și instrumentele** adecvate pentru a pune în aplicare ODD și noul pact ecologic și social, de exemplu, utilizând **semestrul european**, o mai bună reglementare și CFM, inclusiv fondurile de coeziune și sociale pentru a determina transformarea;
- să lărgescă înțelesul „tranziției echitabile” (dincolo de carbune) și să pună pe deplin în aplicare **Pilonul european al drepturilor sociale în sprijinul acesteia**, determinând totodată reforme ale sistemelor redistributive (**impozitare personalizată, protecție socială și investiții durabile și sociale**), echilibrul între viața profesională și cea privată și egalitatea de gen;
- să asigure **accesul egal și egalitatea de șanse în ceea ce privește educația și formarea** pentru toți;
- să **depășească barierele în calea participării active** a cetățenilor care nu dispun de capitalul financiar și social necesar, cunoștințele și informațiile necesare și acces la oportunități;
- să introducă **politici atât în beneficiul cetățenilor, cât și pentru protejarea mediului**; de exemplu, planuri de combatere a poluării aerului, care să acorde prioritate grupurilor vulnerabile, politici în domeniul locuințelor sociale ecologice etc.;
- să promoveze o **conomie socială și colaborativă** în cadrul tranziției către durabilitate (de exemplu, competențe, economia circulară, tranziția energetică, încurajarea cooperativelor);
- să **furnizeze sprijin IMM-urilor** pentru a parcurge cu succes tranziția și a se bucura de competitivitate durabilă, printr-un acces mai bun la competențe, la fonduri, la inovații și la tehnologie;
- să îmbunătățească crearea de locuri de muncă de calitate;
- să elaboreze o strategie pentru a **garanta că nu numai orașele, ci și comunitățile rurale** devin mai favorabile incluziunii, mai reziliente și mai durabile;
- să consolideze **protecția climei și adaptarea la schimbările climatice** în Europa, pentru a combate deșertificarea și a reduce deficitul de apă și depopularea;
- să le permită **tinerilor și generațiilor viitoare** să se facă auziți în mod efectiv și să țină seama de aceștia/acestea în procesul decizional cu privire la durabilitate;
- să promoveze o **politică comercială durabilă**, care să integreze externalitățile sociale și de mediu pozitive și negative ale comerțului.

2. Introducere

2.1. Prea multă vreme, dimensiunea socială a durabilității a fost neglijată, fie la nivel global, fie la nivelul UE. În comparație cu dimensiunile de mediu și economică, atât aspectele sociale, cât și coeziunea regională au fost considerate până acum mai degrabă domenii de politică separate decât o parte integrantă reală a politicii privind durabilitatea, în timp ce în Europa continuă să existe inegalități sociale și dezechilibre regionale larg răspândite, în unele locuri acestea agravându-se. Până acum, politicile au lăsat într-adevăr în urmă persoane individuale, grupuri și regiuni și nu au respectat nu numai „granițele planetare”, dar nici nevoile sociale de bază ale unei părți considerabile a populației UE. UE este trasă frecvent la răspundere pentru decalajele abisale dintre ceea ce se promite în politicile de coeziune și sociale și ceea ce se întâmplă în realitate.

2.2. Conexiunile pozitive și negative tot mai strânse dintre provocările economice, sociale și ecologice nu pot și nu trebuie să fie ignorate. Protestele recente din toată Europa nu ar trebui să fie văzute ca semnale ale unei respingeri categorice a reformelor de către public în ansamblu. Mai degrabă, acestea sunt expresia temerilor multor persoane care sunt deja nemulțumite de situația lor actuală și care se tem acum și că transformările necesare pe care le au în față – de exemplu, în tranziția către o economie neutră din punct de vedere al emisiilor de dioxid de carbon – vor ajunge să fie realizate, din nou, pe cheltuiala lor.

2.3. Prin urmare, un nou cadru al politicii de dezvoltare durabilă trebuie să analizeze deficiențele actualelor politici nedurabile și să conducă la un „pact ecologic și social” nou, care să abordeze într-un mod semnificativ temerile oamenilor prin soluții practice. O distribuție echitabilă a sarcinilor și a beneficiilor este primul pas pentru a obține cea mai largă acceptare publică și cel mai larg sprijin pentru aceste măsuri societale. Persoanele care iau parte la tranziție într-un mod pozitiv vor reduce riscul unei nemulțumiri și mai mari, al opoziției sau al resemnării politice, de exemplu prin abținerea de la vot. Nu există nicio îndoială că neparticiparea contribuie la reorientarea către extremism, populism, rasism și naționalism în societatea noastră, astfel cum se poate vedea în prezent în multe state membre ale UE.

2.4. Nu putem rezolva criza ecologică până când nu abordăm dimensiunea socială și invers. Este necesară o dezbateră societală pentru a accepta că dimensiunea socială trebuie plasată la un nivel cel puțin egal cu dimensiunile economică și de mediu.

2.5. Comitetul reafirmă că „a nu lăsa pe nimeni în urmă” nu trebuie și nu poate să se refere numai la îngrijorările specifice ale persoanelor, la situația economică a acestora și la circumstanțele lor economice ⁽¹⁾, ci se referă, de asemenea, la gospodăriile, comunitățile, regiunile, sectoarele și minoritățile care sunt „lăsate în urmă” și se simt abandonate – de exemplu, atunci când se închid sau se deteriorează unele servicii publice, și chiar servicii esențiale nu mai sunt accesibile sau disponibile (nu este vorba numai despre bani). Ideea de „a nu lăsa pe nimeni în urmă” începe cu infrastructura fizică (transporturi, telecomunicații și internet) și afectează apoi educația, sănătatea, asistența socială și activitățile din timpul liber, precum și serviciile administrative, autoritățile de aplicare a legii, poliția etc.

2.6. „A nu lăsa pe nimeni în urmă” implică refacerea capacității persoanelor de a acționa ca cetățeni activi, maximizarea transparenței și includerea persoanelor, a grupurilor și a regiunilor în procesul de tranziție.

2.7. În plus, „a nu lăsa pe nimeni în urmă” se extinde și la generațiile viitoare, în conformitate cu definiția dezvoltării durabile stabilite în raportul Comisiei Brundtland ⁽²⁾. CESE consideră că actualul cadru de politică europeană și actualul sistem economic european nu acordă prea mare atenție tinerilor și generațiilor viitoare și salută faptul că în special tinerii își exprimă acum cu claritate îngrijorările, de exemplu, prin mișcarea „Fridays for Future” (Vinerea pentru viitor).

2.8. Întrucât este necesar ca oamenii să fie încurajați să facă față fără teamă viitorului proces de transformare, liderii politici de la toate nivelurile trebuie să însușească principiul „a nu lăsa pe nimeni în urmă”, deoarece transformarea înseamnă schimbare și nu toată lumea va câștiga pe parcursul tranziției către durabilitate. Prin urmare, este atât greșit, cât și imprudent să se vorbească numai despre situații „câștig-câștig” sau chiar „câștig-câștig-câștig”. Deși societatea în ansamblu va beneficia, costurile și beneficiile nu vor fi împărțite în mod egal fără intervenții de politică care să garanteze că nimeni nu este lăsat în urmă.

⁽¹⁾ Avizul CESE pe tema „Tranziția către un viitor european mai durabil” (JO C 81, 2.3.2018, p. 44).

⁽²⁾ Raportul Brundtland Our Common Future (Viitorul nostru comun).

3. Tendințe îngrijorătoare în ceea ce privește inegalitățile sociale și ecologice în Europa

3.1. Europa are niveluri foarte mari de dezvoltare umană, iar speranța de viață a cetățenilor săi se află printre cele mai ridicate din lume. Totuși, Europa mai are de parcurs o cale lungă pentru a realiza dimensiunea socială a ODD. Potrivit celor mai recente date Eurostat disponibile ⁽³⁾, 109,2 milioane de persoane (adică 21,7 % din populația UE) au fost supuse riscului de sărăcie sau de excluziune socială în 2018. Copiii și grupurile minoritare se confruntă cu riscul cel mai mare. Privațiunea materială severă, o măsură absolută a sărăciei, a scăzut în rândul populației UE, de la 8,5 % în 2008, la 5,8 % în 2018 ⁽⁴⁾, dar este încă departe de obiectivul Strategiei Europa 2020.

3.2. Proporția femeilor încadrate în muncă este de numai 67,5 % ⁽⁵⁾ comparativ cu 73 % în cazul bărbaților (doar 55 % dintre femeile cu trei copii sau mai mulți fiind angajate, spre deosebire de 85 % dintre bărbați) ⁽⁶⁾; 32 % dintre femei lucrează cu fracțiuni de normă ⁽⁷⁾, comparativ cu 8 % dintre bărbați. În 2017, în UE, câștigul salarial brut pe oră al unei femei a fost în medie cu 16 % mai mic decât al unui bărbat, din cauza unei combinații de stereotipuri, a segregării din educație și de pe piața muncii, a faptului că pozițiile de management și de supraveghere sunt deținute în principal de bărbați, a perioadelor mai lungi de absență de pe piața muncii și responsabilităților de îngrijire neplătite și a discriminării în materie de remunerare ⁽⁸⁾. Lipsa facilităților de îngrijire (a copilului) continuă să fie un motiv esențial pentru care femeile nu fac parte din forța de muncă. Una dintre trei femei inactive (31,7 %) a raportat că inactivitatea sa s-a datorat responsabilităților de îngrijire, în comparație cu numai 4,6 % dintre bărbații inactivi. Diferența de remunerare între femei și bărbați crește pe parcursul carierei și al vieții, conducând la o uluitoare disparitate de gen în ceea ce privește pensiile, de 39 %, deficitul mediu relativ de sărăcie între femei și bărbați fiind cel mai mare în grupa de vârstă înaintată (65 de ani și peste) ⁽⁹⁾.

3.3. Inegalitatea în materie de bogăție este și mai mare: 10 % dintre gospodăriile cele mai bogate dețin 50 % din bogăția totală, în timp ce 40 % dintre gospodăriile cele mai sărace dețin numai puțin peste 3 % ⁽¹⁰⁾. Veniturile percentilei 40 % inferioare în raport cu venitul total disponibil pe adult-echivalent s-a stabilizat la un nivel scăzut, atingând 21,1 % în 2017 (Eurostat ODD 2019). În UE există inegalități mari și în distribuția veniturilor: în 2016, percentila 20 % din populație cu cele mai mari venituri a încasat venituri de 5,2 ori mai mari decât percentila 20 % cu veniturile cele mai mici ⁽¹¹⁾.

3.4. De asemenea, persoanele sărace au devenit și mai sărace: profunzimea sau gravitatea sărăciei (adică diferența negativă dintre veniturile persoanelor supuse riscului de sărăcie și pragul riscului de sărăcie) pentru UE în ansamblu în 2016 a fost de 25 % – acest lucru înseamnă că jumătate dintre persoanele care trăiesc sub pragul de sărăcie s-au aflat cu cel puțin 25 % sub pragul relevant al riscului de sărăcie ⁽¹²⁾.

3.5. Potrivit dovezilor (incomplet) disponibile, gospodăriile cu venituri scăzute tind să trăiască într-un mediu mai puțin sănătos decât cele cu venituri mai mari și sunt expuse la surse multiple de vulnerabilități. Gospodăriile mai sărace se confruntă, de asemenea, cu provocări mai mari în ceea ce privește energia și mobilitatea ⁽¹³⁾. Din punctul de vedere al expunerii la poluare sau la alte pericole ecologice, nu există egalitate între cetățenii europeni ⁽¹⁴⁾.

3.6. Deși disparitățile economice dintre țările UE s-au redus în timp, există diferențe clare între statele membre ⁽¹⁵⁾, întrucât populația supusă riscului de sărăcie poate varia de la 32,8 % (Bulgaria) până la 12,2 % (Republica Cehă) ⁽¹⁶⁾. Există o variație de 25,8 % în ceea ce privește venitul disponibil al gospodăriilor la nivelul UE, niveluri mai mari fiind întâlnite în țările nordice și vestice, iar cele mai mici în țările estice și sudice. De asemenea, există diferențe mari între statele membre în ceea ce privește rata șomajului și prevalența depriverii materiale severe ⁽¹⁷⁾. În ansamblu, 64,9 % din populația șomeră a UE este supusă riscului, de la 81,8 % în Germania până la 51,5 % în Polonia ⁽¹⁸⁾.

3.7. Inegalitățile sunt rezultatul situației noastre economice din prezent. Teoria „efectului de cascadă” al creșterii, care ar ridica în mod egal nivelurile veniturilor, nu reflectă realitatea europeană: într-adevăr, nu toată lumea a beneficiat în același mod de creșterea europeană, gospodăriile cu venituri mai mari beneficiind mult mai mult decât percentila 40 % inferioară a populației. Multe persoane se luptă să facă față, în timp ce o fracțiune foarte mică beneficiază de cea mai mare parte a bogăției la crearea căreia contribuim cu toții.

⁽³⁾ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10163468/3-16102019-CP-EN.pdf/edc3178f-ae3e-9973-f147-b839ee522578>

⁽⁴⁾ A se vedea nota de subsol 3.

⁽⁵⁾ Idem.

⁽⁶⁾ <https://eige.europa.eu/publications/poverty-gender-and-intersecting-inequalities-in-the-eu>

⁽⁷⁾ Eurostat

⁽⁸⁾ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equal-pay/gender-pay-gap-situation-eu_ro

⁽⁹⁾ <https://www.equalpayday.be/europa/>; Eurostat

⁽¹⁰⁾ OCDE, Înțelegerea decalajului socioeconomic din Europa, raport de fond, 2017

⁽¹¹⁾ Income inequality in the EU (Inegalitatea veniturilor în UE), Eurostat, 2016.

⁽¹²⁾ What is poverty – Poverty facts and trends (Ce este sărăcia? – Fapte și tendințe), RECS, 2016.

⁽¹³⁾ 30x30 de acțiuni pentru o Europă durabilă, Planul de acțiuni #Think2030, IEEP.

⁽¹⁴⁾ AEM, 2018.

⁽¹⁵⁾ Eurostat, 2019.

⁽¹⁶⁾ A se vedea nota de subsol 3.

⁽¹⁷⁾ ESPAS, 2019; Eurostat, 2019.

⁽¹⁸⁾ Eurostat, 2018.

4. Impactul diferențiat al tranziției către durabilitate

4.1. Nu numai că tranziția către durabilitate răspunde necesității de a aborda resursele noastre naturale cu mai multă atenție și responsabilitate, ci este tot mai evident că aceasta prezintă și potențial economic. Piața globală pentru bunurile și serviciile cu emisii reduse de dioxid de carbon crește deja rapid. Unele dintre locurile de muncă create în cadrul economiei cu emisii scăzute de dioxid de carbon se află în regiuni și în sectoare care au cunoscut decenii de investiții insuficiente. O economie mai circulară va contribui la utilizarea eficientă a resurselor, va reduce impactul negativ asupra mediului și va crește gradul de ocupare a forței de muncă, inclusiv prin mutarea activităților înapoi în Europa și în statele membre, inclusiv în zone defavorizate. Un studiu recent estimează o creștere a ocupării nete a forței de muncă de aproximativ 650 000-700 000 de locuri de muncă până în 2030 ca urmare a politicilor privind economia circulară ⁽¹⁹⁾. Ar trebui să ne asigurăm că toți cetățenii au acces la locuri de muncă și că acestea sunt de înaltă calitate. Se preconizează că, până în 2030, tranziția către o economie neutră din punct de vedere climatic va crea încă 1,2 milioane de locuri de muncă în UE, în plus față de cele 12 milioane de locuri de muncă noi deja așteptate. Tranziția ar putea atenua polarizarea continuă a locurilor de muncă, rezultată din automatizare și din digitalizare, creând totodată locuri de muncă la mijlocul scării de distribuție a salariilor și a competențelor, în special în domeniul construcțiilor și al producției ⁽²⁰⁾. Toate sectoarele vor fi afectate, o perturbare la scară mult mai mare fiind așteptată în industria autovehiculelor și în agricultură.

4.2. Cu toate acestea, continuăm să observăm denaturări enorme ale concurenței, deoarece cadrul existent al economiei noastre de piață nu reușește să evite risipa de resurse naturale, contaminarea acestora sau distrugerea lor. Aceste denaturări nu afectează doar mediul, ci împiedică și aplicarea rapidă a unor opțiuni economice noi și durabile. Ele există atât în Europa, cât și la nivel internațional. Atât în politica privind piața internă, cât și în politica comercială, nu trebuie să existe niciun avantaj competitiv câștigat acționând într-un mod iresponsabil față de bunăstarea oamenilor sau prin prădarea resurselor naturale. CESE salută, prin urmare, faptul că, de exemplu, noua președintă a Comisiei UE a solicitat introducerea unei taxe pe carbon la frontieră, cu condiția ca acest sistem să fie conceput pentru a accelera tranziția către durabilitate și a obține mai multă justiție socială. Ca o soluție solidă pe termen lung, CESE consideră că este important ca UE să depună eforturi pentru stabilirea unei tarifări globale a carbonului.

4.3. Sistemele de impozitare din statele membre ale UE au o problemă în măsura în care se bazează în mare măsură pe impozitarea forței de muncă. De fapt, taxele de mediu reprezintă numai 6,3 % din totalul veniturilor din impozite în 2016, în timp ce impozitarea muncii a reprezentat 49,8 % din total. O abordare globală a reformei fiscale, aliniată la ODD, ar putea într-adevăr să mute accentul de pe impozitarea muncii spre impozitarea bogăției excesive, a consumului, a poluării sau a digitalizării ⁽²¹⁾. O astfel de tranziție trebuie să țină seama de inegalitatea veniturilor, care este în creștere în Europa, precum și de legătura dintre nivelurile veniturilor și amprenta de carbon. De fapt, taxele de mediu trebuie să fie concepute pentru a asigura o schimbare comportamentală în rândul celor mai mari utilizatori, reducând totodată la minimum impactul negativ asupra veniturilor și inegalitatea activelor. De exemplu, eliminarea subvențiilor pentru sursele de energie bazate pe combustibili fosili, introducerea de tarife pentru emisiile de CO₂ și alocarea veniturilor respective către dezvoltarea transportului public ar putea avea un impact benefic asupra inegalității veniturilor și a rezultatelor sociale.

4.4. UE va avea credibilitate pentru a acționa ca lider mondial în domeniul durabilității numai dacă Europa se pregătește în acest sens. Aceasta este, în primul rând, o premisă obligatorie pentru a beneficia de pe urma viitoarelor piețe cu creștere rapidă, de exemplu, în domeniile economiei circulare, tehnologiilor ecologice, bioingineriei și finanțării durabile. În același timp, un angajament față de durabilitate la nivel global ajută la îndeplinirea obiectivelor de politică ale UE în alte domenii (cum ar fi, din perspectiva politicii externe, abordarea cauzelor migrației, comerțul global echitabil și reducerea dependenței de țările bogate în petrol).

4.5. Totuși, tranziția către durabilitate necesită investiții publice și private uriașe sau cheltuieli ridicate cu bunurile de folosință îndelungată, care vor fi amortizate pe termen lung – la nivelul gospodăriilor și al întreprinderilor, precum și la nivel local, regional și național. Întrebarea esențială pentru durabilitatea socială este: cine poate investi sau cheltui acești bani? Răspunsul la această întrebare stabilește cine beneficiază de avantajele economice identificate și cine, nu. Durabilitatea socială este în pericol dacă:

- numai întreprinderile mari sunt capabile să investească, iar IMM-urile nu pot face acest lucru;
- întreprinderile nou-înființate nu au acces la piețele viitoare ale unei economii durabile;
- numai sectorul public din regiuni prospere dispune de bugetul necesar pentru a face ca infrastructura să fie adecvată durabilității, nu și cel din regiuni aflate într-o situație precară din punct de vedere structural;

⁽¹⁹⁾ *Impacts of circular economy policies on the labour market* (Impactul politicilor privind economia circulară asupra pieței muncii), Raport al Cambridge Econometrics pentru Comisia Europeană, Trinomics și ICF, mai 2018.

⁽²⁰⁾ ESDE, 2019.

⁽²¹⁾ Avizul CESE pe tema „Sisteme de securitate socială și de protecție socială durabile în era digitală” (JO C 129, 11.4.2018, p. 7).

— dar, cel mai important, persoanele cu venituri mai mici și cu resurse financiare mai puține, cu un nivel de educație mai scăzut și cu mai puține cunoștințe, cu o activitate financiară mai redusă, un capital social mai scăzut și mai puțină încredere nu au sau nu percep că au vreo oportunitate reală de a investi sau a-și înlocui modelele de consum cu unele durabile. Într-un astfel de scenariu, singurii care beneficiază de tranziția către durabilitate sunt cei care deja au o stare materială bună. Inegalitățile și inechitățile sociale ar urma să crească, la fel ca și disparitățile regionale.

4.6. Ceea ce definește durabilitatea socială nu este faptul că dezvoltă și mai mult politicile sociale tradiționale (precum prestații de asigurări sociale mai bune), ci faptul că oferă mai multe oportunități egale de a participa la economie. În acest scop, IMM-urile, întreprinderile nou-înființate, sectorul public din regiuni aflate într-o situație precară din punct de vedere structural și, mai presus de orice, toți cetățenii (în special cei mai vulnerabili) trebuie să poată participa activ la tranziția către durabilitate. În acest context, factori suplimentari, precum genul, capacitățile individuale și vârsta, trebuie să fie luate în considerare, întrucât ar putea să exacerbeze inegalitățile existente în Europa.

4.7. Este necesar, de asemenea, să se țină seama de impactul teritorial al tranziției. La nivel global, până în 2050, 67 % dintre oameni vor trăi în orașe. În Europa, se așteaptă ca rata urbanizării să ajungă la 80 %. Nu toți cetățenii au aceeași amprentă asupra mediului, iar elaborarea politicilor trebuie să reflecte acest lucru în moduri adecvate. De exemplu, londonezii produc, în medie, puțin peste jumătate din emisiile Regatului Unit ⁽²²⁾. Totuși, în același timp, populațiile rurale joacă adesea un rol important în furnizarea și menținerea de servicii ecosistemice. Prin urmare, regiunile rurale și orașele mai mici, precum și regiunile ultraperiferice ale UE nu ar trebui uitate, ci implicate în tranziție.

5. Domenii strategice de acțiune – către soluții

5.1. O abordare comună în politica de dezvoltare durabilă constă în utilizarea de stimulente economice pentru a încuraja un comportament dezirabil din punct de vedere ecologic și/sau a sancționa un comportament care dăunează mediului. De exemplu, în contextul stabilirii de tarife pentru emisiile de CO₂, convingerea subiacentă este că prețul pieței ar trebui să reflecte costul emisiilor de CO₂. Această abordare poate fi generalizată pentru ca orice efect extern asupra mediului natural să fie luat în considerare prin internalizare în prețuri. Abordarea bazată pe internalizarea externalităților este populară pentru că promite o eficacitate și o eficiență ridicate și pentru că este compatibilă cu conceptul de bază al economiei de piață.

5.2. Din fericire, Comisia Europeană a început să acorde o atenție mai mare abordării bazate pe internalizarea externalităților, confirmând, de exemplu, că energia din surse regenerabile este dezavantajată atât timp cât costurile externe ale resurselor fosile nu sunt reflectate integral în prețul pieței ⁽²³⁾ sau încercând să pună în aplicare principiul „poluatorul plătește” ⁽²⁴⁾ în sectorul transporturilor. Aceste abordări reconciliază dimensiunea ecologică cu cea economică a durabilității, dar nu încorporează dimensiunea socială. Este necesar să asigurăm tuturor grupurilor societale și tuturor părților interesate un cadru în care să aibă o șansă echitabilă de a produce și a consuma în mod durabil. În caz contrar, IMM-urile își vor pierde competitivitatea, regiunile aflate într-o situație precară din punct de vedere structural vor ajunge într-o situație și mai precară, iar persoanele defavorizate din punct de vedere social sau individual vor avea și mai puține șanse să participe la prosperitatea societală.

5.3. Prin urmare, o strategie privind durabilitatea care se bazează exclusiv pe o piață în care, teoretic toate externalitățile sunt internalizate nu este suficientă pentru că nu produce în mod automat rezultate durabile pentru societate. Pe lângă internalizarea externalităților, o politică ce promovează și durabilitatea socială trebuie să aibă o abordare mai largă. Barierele existente care împiedică persoanele, grupurile sociale, cooperativele, întreprinderile specifice sau sectorul public să participe la dezvoltarea durabilă trebuie eliminate.

5.4. Tranziția către durabilitate va fi esențială în special în sectoare specifice, precum cel al alimentației, al transportului, al locuințelor și al energiei. Îndeosebi trei exemple din sectorul energetic ilustrează acest aspect:

— un preț mai mare al emisiilor de CO₂ crește costul energiei electrice, cu excepția cazului în care aceasta este produsă în totalitate fără emisii de CO₂. Acest lucru face ca autoaprovizionarea cu energie electrică din surse regenerabile, precum energia solară (încurajată în viitor de posibilitatea de a stoca energia electrică), să fie mai atractivă. Prosumul pare logic în ceea ce privește durabilitatea ecologică și economică. Totuși, persoanele care trăiesc în locuințele lor sau cele care conduc întreprinderi mai mari și dețin suprafețe (acoperișuri) suficient de mari au șanse mult mai bune de a beneficia de prosum. Pentru chiriași sau micile întreprinderi de artizanat, pe de altă parte, a deveni prosumator este fie mai dificil, fie chiar imposibil în mod obiectiv. Prin urmare, energia electrică devine din ce în ce mai costisitoare pentru ei, în timp ce persoanele care se autoaprovizionează pot economisi bani și pot să își recupereze investiția și, în anumite circumstanțe, chiar să primească totodată bani de la contribuabili. Acest lucru adâncește inegalitatea socială și dezavantajele competitive ale întreprinderilor mici. Probleme foarte similare sunt întâlnite și în sectorul încălzirii;

⁽²²⁾ IIED.

⁽²³⁾ Comunicarea Comisiei – Orientări privind ajutoarele de stat pentru protecția mediului și energie pentru perioada 2014-2020 (JO C 200, 28.6.2014, p. 1).

⁽²⁴⁾ Cartea albă „Foaițe de parcurs pentru un spațiu european unic al transporturilor – Către un sistem de transport competitiv și eficient din punctul de vedere al resurselor” [COM(2011) 144 final].

- un preț mai mare al emisiilor de CO₂ face, de asemenea, ca combustibilii fosili să fie costisitori. Cu alte cuvinte, costul achiziționării unui vehicul electric este recuperat mai rapid. Acest lucru necesită, totuși, lichiditate financiară sau cel puțin bonitate financiară. Persoanele fizice sau chiar întreprinderile mici care nu au această capacitate nu au posibilitatea de a cumpăra un vehicul electric și, prin urmare, trebuie să-și asume prețul mai mare pentru benzină. O altă opțiune, cel puțin în orașele mari, este transportul public sau deplasarea cu bicicleta. În multe zone rurale, însă, aceasta nu este o alternativă realistă. Nu numai că pur și simplu întâlnim aceleași probleme ca și în cazul energiei electrice sau al încălzirii, dar și coeziunea regională este pusă la mare încercare;
- în cele din urmă, cea mai bună cale de a încuraja în mod eficient dezvoltarea economiei circulare este, probabil, aceea de a face mai costisitor consumul de materie primă, de exemplu, prin intermediul TVA. Totuși, evitarea sau reciclarea materiei prime de către industrie sau comerț necesită, adesea, și investiții inițiale în echipamente și tehnologie, de care ar beneficia, din nou, întreprinderile mari, în detrimentul IMM-urilor.

5.5. Aceste exemple arată că – oricât de justificată este încurajarea energiei din surse regenerabile, a electromobilității și a economiei circulare prin creșterea prețurilor emisiilor sau ale materiei prime – durabilitatea socială va suferi dacă aceasta este singura abordare. Ea trebuie să fie sprijinită prin inițiative care să abordeze în mod specific situația participanților la piață care sunt defavorizați și cel puțin să le compenseze dezavantajele. Totuși, o simplă compensație este adesea insuficientă pentru a obține progrese în ceea ce privește durabilitatea socială. În unele locuri, persoanele defavorizate trebuie să aibă, de fapt, șanse mai bune decât altele.

5.6. În acest context, participarea, de exemplu, la tranziția energetică depinde, de asemenea, de educație și de cunoștințele cu privire la acțiunile potențiale; așadar, este esențial ca oamenii să fie ajutați să aibă mai multă încredere în implicarea în activități care conduc la o participare mai mare la dezvoltarea durabilă. Fără aceasta, piedicile create de procedurile administrative și de birocrație pot fi cu atât mai apăsătoare. Schimbarea infrastructurii merită și ea atenție.

5.7. Un alt domeniu strategic de acțiune este cel care cuprinde calificarea, educația, orientarea și asistența. Tranziția către o economie neutră din punct de vedere climatic va avea un impact major asupra nevoilor în materie de competențe. Există nevoia urgentă de a investi în capitalul uman (educație, formare, învățare pe tot parcursul vieții) pentru ca generațiile actuale și viitoare să aibă competențele necesare în ceea ce privește tehnologiile verzi și digitale. Școlile și universitățile ar trebui să includă programe de învățământ care să promoveze învățarea bazată pe muncă, care să reflecte situația de pe piața muncii. Este esențial să se investească în reconversia profesională și în actualizarea competențelor populației, pentru ca nimeni să nu fie lăsat în urmă.

5.8. Transferurile sociale (de exemplu, cele finanțate prin „impozitarea progresivă” și taxe inovatoare, precum taxa pe tranzacțiile financiare) sunt la fel de importante. Conținutul schimbător al muncii ca urmare a schimbărilor tehnologice va face ca noile drepturi, cum ar fi un venit adecvat pentru fiecare, să fie subiectul unei dezbateri esențiale în perioada următoare, prin implicarea deplină a partenerilor sociali. Va fi important să ne asigurăm că crearea acestor drepturi contribuie la durabilitate, și nu o îngreunează.

5.9. Politica socială a ignorat provocările ecologice. De exemplu, Fondul social european nu abordează schimbările climatice, numai aproximativ 7 % din fonduri fiind alocate unei economii cu emisii reduse de dioxid de carbon și reziliente la efectele schimbărilor climatice, prin reforma sistemelor de educație și formare, adaptarea competențelor și a calificărilor, actualizarea competențelor forței de muncă și crearea de noi locuri de muncă ⁽²⁵⁾. În plus, lipsa coerenței între cadrele de politici înseamnă că arbitrajele, sinergiile și necesitatea unor măsuri de însoțire fie lipsesc din dezbateri, fie sunt dificil de evaluat din cauza lipsei datelor, a instrumentelor sau a proceselor adaptate.

5.10. Mai exact, pentru a facilita o schimbare de paradigmă de la eforturile *ex post* de compensare și de atenuare către a le permite persoanelor defavorizate din punct de vedere social din regiuni aflate într-o situație precară din punct de vedere structural să dezvolte ele însele proiecte printr-o abordare ascendentă și pentru a crea treptat modele economice cu adevărat durabile, participative și favorabile incluziunii ⁽²⁶⁾, vor fi necesare următoarele elemente:

- un venit garantat adecvat pentru persoanele nevoiașe;
- acces garantat la microfinanțare sau la credite publice pentru persoanele care au un rating de credit scăzut din punctul de vedere al băncilor private;
- sprijin pentru autoaprovizionare (în special comunitară), de exemplu în domeniile energiei, locuințelor și agriculturii, ale cărui structuri ar putea lua diferite forme în economia socială, în special cooperative;

⁽²⁵⁾ Baldock, David și Charveriat, Céline, 2018. În raport, datele sunt numite „calculare proprii bazate pe Ricardo (2017). *Climate mainstreaming in the EU Budget: preparing for the next MFF* (Integrarea aspectelor legate de schimbările climatice în bugetul UE: pregătirea pentru următorul CFM).

⁽²⁶⁾ Avizul CESE pe tema „Noi modele economice durabile” (JO C 81, 2.3.2018, p. 57).

- reducerea barierelor administrative în calea acestor actori;
- consiliere juridică și tehnică de proximitate;
- consolidarea investițiilor publice în infrastructură și a investițiilor sociale.

6. Rolul Pilonului european al drepturilor sociale în contextul durabilității

6.1. Pilonul european al drepturilor sociale, proclamat de UE în noiembrie 2017, este instrumentul specific pentru a aborda provocările sociale cu care se confruntă UE, întrucât conține principii și drepturi esențiale pentru existența unor piețe ale muncii și a unor sisteme de protecție socială echitabile și funcționale în Europa secolului XXI se referă la furnizarea de drepturi noi și mai eficiente pentru toți cetățenii, pe baza a 20 de principii-cheie structurate în jurul a trei categorii: (i) egalitate de șanse și acces la piața muncii, (ii) condiții de muncă echitabile, și (iii) protecție și incluziune socială pentru toți.

6.2. Punerea în aplicare a Pilonului european al drepturilor sociale necesită o bază bugetară solidă și investiții masive. Pe de o parte, următorul cadru financiar multianual ar trebui să asigure finanțarea necesară și, pe de altă parte, investițiile sociale pot fi facilitate prin intermediul unei „reguli de aur”⁽²⁷⁾ pentru investițiile publice care au obiective sociale și de mediu. Politicile fiscale adecvate, inclusiv măsurile eficiente împotriva fraudei fiscale, a evitării obligațiilor fiscale și a planificării fiscale agresive, ar trebui să permită statelor membre și UE să mobilizeze fonduri suplimentare pentru a contribui la finanțarea Pilonului drepturilor sociale⁽²⁸⁾ și a ODD. Investițiile sectorului privat pot, de asemenea, să completeze cheltuielile/investițiile publice în unele domenii, dar ar trebui să facă obiectul unor criterii specifice și transparente, care să garanteze o rentabilitate socială suficientă în beneficiul interesului general⁽²⁹⁾.

6.3. Deși cele 17 ODD și cele 20 de drepturi și principii ale Pilonului european al drepturilor sociale au multe în comun, până acum nu a fost prezentată nicio propunere privind modul de a crea sinergii utile între cele două categorii. Acest lucru ar putea fi realizat prin îmbunătățirea celor 14 indicatori din tabloul de bord social, astfel încât să corespundă mai bine celor 20 de drepturi și principii ale Pilonului european al drepturilor sociale și ODD. Pe baza unui set extins și mai specific de indicatori comuni, Comisia Europeană ar trebui, de asemenea, să lanseze o strategie pentru a combina mai bine aceste două instrumente esențiale pentru progresul social și ecologic, evitând totodată suprapunerile derutante. Site-ul web www.inequalityin.eu⁽³⁰⁾ este un bun exemplu de instrument care măsoară veniturile și parametrii de mediu ca indicatori ai calității vieții în statele membre.

6.4. Există o dezbatere cu privire la modul de a pune în practică conceptul de „tranziție echitabilă” în Europa. Politicile active privind piața muncii ar trebui să ajute la facilitarea tranziției, în special către locuri de muncă cu amprentă de carbon scăzută (de exemplu, formare și asistență la căutarea unui loc de muncă), și să crească participarea lucrătorilor și plățile pentru servicii ecologice, sprijinind grupurile defavorizate în timpul tranziției⁽³¹⁾.

Bruxelles, 31 octombrie 2019.

Președintele
Comitetului Economic și Social European
Luca JAHIER

⁽²⁷⁾ JO C 227, 28.6.2018, p. 1, punctul 1.6; JO C 197, 8.6.2018, p. 33, punctele 1.8 și 3.6; JO C 327, 12.11.2013, p. 11; JO C 227, 28.6.2018, p. 95, punctul 1.4; JO C 226, 16.7.2014, p. 21; JO C 262, 25.7.2018, p. 1, punctul 3.14, și JO C 190, 5.6.2019, p. 24, punctul 1.8; ECO/498 (a se vedea pagina 113 din prezentul Jurnal Oficial).

⁽²⁸⁾ JO C 262, 25.7.2018, p. 1, punctul 1.6.

⁽²⁹⁾ JO C 262, 25.7.2018, p. 1, punctul 1.4.

⁽³⁰⁾ <https://www.inequalityin.eu>

⁽³¹⁾ ITUC, citând orientările OIM pentru o tranziție echitabilă.